

Stockholm 2025.09.17

Promemoria En särskild ersättningsmodell för utbildning för omställning och vidareutbildning för yrkesverksamma

Sveriges Arkitekter är ett fackförbund och en intresseorganisation som driver Sveriges arkitekters gemensamma frågor – från studietiden och genom hela yrkeslivet. Vi står upp för arkitekternas arbetsvillkor och driver kårens intressen för att åstadkomma vackra, hållbara och välfungerande livsmiljöer. Vi har cirka 14 000 medlemmar.

Sveriges Arkitekter yttrar sig nedan över promemorian En särskild ersättningsmodell för utbildning för omställning och vidareutbildning för yrkesverksamma.

Sveriges Arkitekter motsätter sig att en ny finansieringsmodell för vidareutbildning bygger på omfördelning av det befintliga anslaget till högskolor och universitet.

Arkitektutbildningarna är idag hårt pressade efter ständigt krympande anslag under lång tid. (SULF 2024:30 år av underfinansiering) Vidareutbildning måste tillföras egna, nya, medel och inte finansieras på bekostnad av grundutbildningarna.

Samtidigt anser vi att det är mycket angeläget att högskolorna kan börja tillgodose det stora behov av vidareutbildning och omställning som krävs på en föränderlig arbetsmarknad även för akademiker i den samhällsomställning som pågår med ökande arbetslöshet bland akademiker. Vi föreslår därför att regeringen gör en särskild satsning på vidareutbildning för akademiker.

Övergripande synpunkter

Sveriges Arkitekters bedömning är att det behövs nya och öronmärkta resurser för vidareutbildning.

Omställningen med AI och klimatanpassning liksom det svåra arbetsmarknadsläget för arkitekter och akademiker i allmänhet, gör det angeläget att vidareutbildning för akademiker ges mer resurser. Idag finns huvudsakligen särskilt anvisade resurser för vidareutbildning endast till yrkeshögskolan. De svarar inte mot akademikers behov.

Mycket pekar mot att arkitekters designtänkande, kan behövas i ännu större utsträckning i den pågående samhällsomställningen. För att kunna dra nytta av detta i omställningen behövs vidareutbildning av arkitekter. Här finns en stor potential.

Idag sker en alltför liten del av arkitekternas vidareutbildning på universitet och högskolor och överhuvudtaget är utbudet av vidareutbildning för litet. Om var och en av våra 11 000 yrkesverksamma medlemmar skulle gå en veckas kurs per år skulle det krävas en produktion på 16 500 hp. Med en uppskattad total omfattning av arkitektutbildning på 180 000 hp för (arkitekter, landskapsarkitekter, inredningsarkitekter och planeringsarkitekter) innebär målet om 5% vidareutbildningskurser 9000 hp. Vår bild är att antalet hp idag utgör mindre än 1%. Det finns ett visst utbud av privata kurser utan högskolemeritering. De kan antas motsvara 3000 hp men motsvarar ändå bara en mindre del av behovet.

Att utbudet är så litet gör det svårt för arkitekterna att leva upp till EU:s ambitioner för livslångt lärande (Nyckelkompetenser för livslångt lärande 2018/C 189/01). Andra länder där arkitekterna har ett starkare stöd för kontinuerlig kompetensutveckling (CPD) får en konkurrensfördel och bristande vidareutbildning försämrar de svenska arkitekternas rörlighet på EU:s inre marknad. Att en så liten del av vidareutbildningen är akademiskt meriterande skapar också en långsiktig inläsningseffekt för de yrkesverksamma. Det förstärker avståndet mellan praktik, forskning och utbildning på ett olyckligt sätt.

Därför behövs det både mer resurser och bättre incitament för högskolor och universitet att utveckla sitt utbud av kurser för yrkesverksamma i nära dialog med arbetsmarknadens parter och de yrkesverksamma. Inte nödvändigtvis bara fria kurser.

Vår bedömning av förslagen

En särskild ersättningsmodell

Vår bedömning är att starkare incitament för högskolorna att satsa på vidareutbildning överhuvudtaget och särskilt på arkitekturområdet är bra. Den föreslagna ersättningsmodellen skapar dock en del onödig administration genom alltför krångliga avgränsningar och vi bedömer inte att incitamenten på fakultetsnivå skulle bli tillräckligt starka. Utredarens argument att de interna incitamenten på högskolorna behöver stärkas utgår också från att anpassning till yrkesverksammas behov av deltid, distansundervisning och möjlighet att addera flera kortkurser till program är tillräckligt. Vi ser det även som ett viktigt incitament att kurser utvecklas i nära samarbete med arbetsmarknadens parter och särskilt en direkt dialog med de yrkesverksamma. Men det är fortsatt viktigt att företagen tar sitt ansvar för sina medarbetarens kompetensutveckling.

Modell med garantibelopp

Vi instämmer i utredarens argument att en garantimodell ger incitament för lärare att ta initiativ och investera i att ta fram kurser. Men de antagande som görs om kurskostnader till grund för garantibeloppet storlek framstår som i underkant för arkitektkurser på tekniska högskolor och är inte uppräknade till senaste kostnadsläge.

Vi bedömer inte att modellen ger incitament för ett långsiktigt pedagogiskt och ämnesmässigt ledarskap som kan möta de särskilda förutsättningar för lärande som yrkesverksamma akademiker har. Här behövs en tydligare inramning av verksamheten som något mer än bara fria kurser. Särskilt när den vänder sig till akademiska yrken. Kanske någon form av förmedlande kursinstitut kopplat till universitet eller högskola?

Avgränsning max 5,5hp och 75% deltid

Avgränsningen till kurser på max 5,5 hp och 75% av heltid är det som vi främst anser leder till onödigt administrativt krångel.

Vi delar synen att yrkesverksamma föredrar deltidstudier så att de kan kombinera studier med yrkesverksamhet, men i en konjunktur med högre konkurrens om arbetstillfällen finns det fler som föredrar heltidsstudier. Som utredaren själv konstaterar skapar det också svårigheter att gå dessa kurser för personer med omställningsstudiestöd. Det är inte heller realistiskt att tänka sig att akademiker med en femårig avancerad examen kan helt ställa om med en enstaka kortkurs på 1,5 – 5,5 hp. Det är mer rimligt att ställa om efter 1 års heltidsstudier. Det är därför en styrka att korta kurser på max 5,5 (eller enklare 6 hp) kan användas för att bygga en progression och en programliknande meritering. Då blir det motsägelsefullt och onödigt att begränsa till 75% av heltid generellt. En max-gräns på 6 hp framstår som mer logiskt och enklare att inordna i den generella kursmodulen på 1,5 hp som ska motsvara en veckas heltidsstudier. 6 hp blir en månads heltidsstudier vilket är lätt att räkna på för alla inblandade. 10 kortkurser motsvarar då 60 hp eller en ettårig utbildning på heltid. Givetvis kan en sådan progression även omfatta kortare kurser.

Behov av examina

Även om formella examina inte är lika viktigt för yrkesverksamma så har meritvärdet av en godkänd kurs som ger högskolepoäng, betydelse. Kurser som syftar till kontinuerlig kompetensutveckling för ömsesidigt erkännande inom EU (eng. CPD) redovisas då i en gemensam databas, Ladok. Det kan utvecklas till ett enkelt sätt att verifiera kompetensutveckling inom EU. Det kan sedan kompletteras med ett sätt att validera och dokumentera den fria marknadens kurser.

Krav på lärosätenas dokumentation

Vi instämmer i förslaget till dokumentation till grund för beslut om kurser för yrkesverksamma. Sveriges Arkitekter vill särskilt betona betydelsen av att det finns en dokumenterad omvärldsanalys och behovsanalys som tagits fram i dialog med potentiella kursdeltagare och arbetsmarknadens parter.

Vi föreslår att kravet på dokumenterad yrkesverksamhet tillgodoses genom krav på behörighet kandidat- eller masterexamen och minst 1 års yrkesverksamhet. Vi bedömer att

det skulle öka meritvärdet för yrkesutövare om kursens nivå är i paritet med deras ursprungliga examen samtidigt som det underlättar kursplaneringen med en tydlig målgrupp med kända förkunskaper.

Branschråd

Med tanke på att arkitektbranschen främst består av många små företag som inte har tillräckliga resurser för att ordna uppdragsutbildning, är det samtidigt en fördel om deras behov kan förmedlas på ett samlat sätt till exempel genom ett branschråd. Ett embryo till ett sådant arbete bedrivs idag inom FEEAF-rådet på KTH som samlar hela industrin. Men det behövs ett specifikt fokus på arkitekternas behov och en kravställande funktion som har större befogenhet än ett råd. Här behöver förslaget fördjupas i samråd mellan arbetsmarknadens parter och universiteten.

UKÄ utvärdering av modellen efter 5 år

Bra att det finns en idé om uppföljning och förbättring på sikt. Men kriterierna för utvärderingen behöver tydliggöras. Arbetsmarknadens parter bör inkluderas i utvärderingen.

Ersättning för ny utbildning

En särskild ersättning för att ta fram nya utbildningar i dialog med arbetsmarknadens parter är avgörande för en bra dialog, och matchning med de yrkesverksammas behov.

Det ligger ett omfattande arbete i att definiera lärandemål för en kurs så att den faktiskt svarar mot behoven. Glappet mellan önskemål, som ofta ges på rubriknivå av branschföreträdare, och den djupa detaljkunskap som yrkesverksamma behöver är omfattande. Det behöver belysas för att kopplas till högskolornas djupa teoretiska kunskap.

Omfördelning mellan lärosäten

Det ökade fokus på social interaktion som AI förväntas leda till talar för att det behövs fler kurser i konst, humaniora, och samhällsvetenskap, inte färre. Inte minst för civilingenjörer och arkitekter.

Tanken att lösa bristen på fria kurser inom teknikämnena med en omfördelning från universitet som har en större andel fria kurser inom tex konst, humaniora och samhällsvetenskap strider mot vår, och även utredarens egen, behovsanalys att kompetenser inom social interaktion behöver stärkas. Vi ser inte heller att det kan bidra till de incitament på fakultetsnivå som krävs för ett långsiktigt pedagogiskt och ämnesmässigt ledarskap.

Vi vill särskilt uppmärksamma att arkitektur är en kunskapsform som överbryggar mellan teknik och humaniora som ofta beskrivs som designtänkande. Det är en central kompetens för innovation och förväntas få ökad betydelse i digitaliseringen.

UKÄ ska utveckla omfördelningsmodellen

Om regeringen vill öka utbudet av fria kurser i teknik måste de tillföra medel till de tekniska högskolorna för vidareutbildning, om det inte ska drabba examinationen. Den högre efterfrågan på kortkurser i humaniora kan inte förväntas avta. Men det är minst lika viktigt att skapa utrymme för ingenjörer och arkitekter att vidareutbilda sig inom humaniora och samhällsvetenskap.

Sveriges Arkitekter

Tobias Olsson
Förbundsdirektör

Margareta Wilhelmsson
Samhällspolitisk chef

Pehr Mikael Sällström
Samhällspolitisk
utredare